

VALENȚELE TERAPEUTICE ALE COSTUMULUI POPULAR

GRĂDINARU Natalia

Institutul Patrimoniului Cultural, Academia de Științe a Moldovei

Abstract: *Therapeutic valences of the folk costume. Using information from various arias, the author tends to reveal, in the pages of this article, the real (and symbolical) protective and therapeutic effect of the pieces of the folk suit, based on the rationality of using the raw materials, color and the accuracy of the cut.*

Cuvinte cheie: *costum tradițional, proprietăți curative, valențe terapeutice, materie primă, croi*

Costumul tradițional constituie un etalon al frumuseții, posedând un limbaj codificat de comunicare a unor tradiții străvechi, o dovadă de înaltă iscusință și pricepere, o mărturie vie a unui proces de creație. Pe lângă calitățile unanim cunoscute ca frumusețea și exuberanța ornamentală, ansamblul vestimentar posedă și funcții practice de apărare împotriva condițiilor climaterice nefavorabile, uneori chiar și terapeutice. Aceste informații au condiționat descinderile noastre privind relevarea valențelor terapeutice ale costumului popular, având ca vectori de bază materialele prime din care este confecționat, croiul, ornamentele și cromatica.

Aspectul terapeutic al costumului popular și al accesoriilor ca o problemă complexă se afla la etapa tatonării, unii cercetători abordând tangențial aceste aspecte în publicațiile sale recente (V. Buzilă, M. Ciocanu, L. Condraticova). Principalele valențe terapeutice ale ansamblului vestimentar popular constau în naturalețea materialelor prime din care era confecționat, croiul tradițional foarte practic și comod, ce permitea mișcări nestingherite și circulația liberă a aerului, puterea de protecție a picioarelor și ornamentelor și, nu în ultimul rând, culoarea utilizată rațional. Componenta ansamblului vestimentar popular a fost detaliat elucidată de mai mulți cercetători în domeniu (V. Zelenciuc, M. Bătcă, V. Buzilă, V. Țurcanu ș.a.), din care motive ne vom rezuma doar la numirea piesei și descrierea efectului terapeutic pe care îl poartă fiecare.

Portul popular femeiesc era alcătuit din următoarele piese: năframă, cămașă brodată cu motive populare, brâu, pieptar și opinci din piele tăbăcită. Costumul bărbătesc este mai simplu, compus dintr-o cămașă lungă, pantaloni lungi strâmți și sunt confecționați din material țesut în casă. Peste cămașă bărbații își puneau un brâu țesut manual sau un chimir de piele [1]. Culoarea dominantă a costumului popular era perfect adaptată condițiilor climaterice a regiunii: pentru timpul cald era cea albă; cel din timpul rece, dimpotrivă întrunea mai multe nuanțe întunecate, pentru că era alcătuit din piese țesute din lână sau cusute din piei de animale.

Prin capacitatea de a atrage razele solare, nuanțele întunecate sunt de fapt și cele recomandate pe timpul rece. Piesele ce acopereau pielea erau de culoare albă, țesute preponderent din fibre vegetale: cânepa, in, bumbac. Deasupra acestora se îmbrăcau haine confecționate din țesături de lână sau din piei de animale. Fibrele naturale din care era confecționată îmbrăcămintea ce se afla în contact direct cu pielea (cămășile, Țării) acționau cu efect de micromasaj, având puterea presopuncturii. Datorită acestui fapt, sporește microcirculația sanguină. Prin stimularea circulației sanguine se diminuează riscul de infarct miocardic, se îmbunătățește alimentarea cu sânge a

celulelor, circulația sangvină a creierului, fapt ce influențează pozitiv memoria și concentrația. Astăzi, inul, cânepa și bumbacul sunt plantele recomandate pentru confecționarea celor mai sănătoase și ecologice piese vestimentare.

Cămașa era haina esențială pentru om – îl însoțea cum ieșea din scutece până la capătul zilelor. Din acest motiv de ea sunt legate o serie de credințe și superstiții. În afară de rolul protector real, bazat pe capacitatea de a încălzi sau proteja (contra razelor solare – pe timp de vară) corpul omenesc, ea mai purta și un profund sens simbolic atât de protecție, cât și terapeutic. Fiind purtată în partea superioară a corpului uman, acolo unde sunt amplasate toate organele vitale, ea constituie cea mai ornamentată piesă de port. Simbolurile ornamentale, pe lângă funcțiile decorative și simbolizante (marcau vârsta și statutul femeii, numărul copiilor etc.) avea un puternic efect apotropaic. Culoarea roșie, frecvent utilizată în ornamente, avea puterea de a apăra contra deochiului și altor acțiuni nefaste, împuternicea purtătoarea cu vitalitate și putere.

Deseori cămașa era piesa principală în performarea ritualurilor complexe de vindecare, care includea întreaga comunitate. Aceste ritualuri se numeau „facerea cămășii Ciumei” (sau holerei) și erau practicate în scopul îndepărtării epidemiilor de ciumă și holeră din localitate. Alteori cămașa simboliza renașterea și prin ea se trecea copilul bolnav. Pieptarul era îmbrăcat deasupra cămășii. Îl coseau din trei piei de mioară, fără mâneci, lung până la genunchi, la poale mai larg, fiind nelipsit în costumul purtat pe timp rece. Totodată, pentru bătrâni era o haină cotidiană. În categoria pantalonilor intrau câteva haine: izmene, ițari, bernevici, meșini. Izmenele cusute din pânză de cânepă, în sau bumbac erau predestinate pentru timpul călduros, iar ițarii erau pentru timpul mai răcoros. Făcuți din țesătură de lână de capră, preiau culoarea naturală a lânii albe. Meșinii erau predestinați pentru timpul rece. Acești pantaloni cusuți din piei de oi, aveau blana înăuntru și erau purtați pe timp de iarnă.

Deasupra cămeșii și a pantalonilor se îmbrăca bondița – o piesă din blană de oaie, iar în timpul iernii, în caz de necesitate, se mai purta pe deasupra cojocel sau cojoc mare. Cojoacele erau cusute din 4-5 piei de oaie. De regulă, ele aveau guler mare, ce putea fi ridicat pentru protecția contra vântului și a ninsorii. Cunoscând proprietatea țesăturii de a ușura durerile, țăraniile le foloseau pentru a scădea chinurile celor care se aflau în prag de moarte. Unii îmbrăcau deasupra cojocului sumanul, burca sau mantaua, care erau și ele confecționate din lână de oaie, păstrând ca regulă culoarea naturală a lânii.

Pentru a adapta cât mai mult hainele specificului activităților păstorești și ca acestea să aibă un alt aspect, femeile vopseau cu coajă de stejar cămășile și pantalonii ciobanilor. Apoi le îmbibau cu său (grăsime) de oaie (o procedură obligatorie – n.n.), după care hainele căpătau proprietăți impenetrabile. Ele protejau corpul de umezeală și de vânt. Pantalonii reprezentativi pentru păstori erau meșinii, care îi apărau în cele mai crâncene ierni [2].

Durerile de spate, cauzate de presiunea majoră la care se expunea această regiune în procesul muncii fizice, erau prevenite și tratate cu ajutorul brâielor sau chimirelor. Brâiele din lână erau utile și pentru evitarea „frigului la șale”, și pentru menținerea și întărirea zonei lombare. Se spunea că cine poartă brău de lână nu știa de durerile de spate[3]. Ca și toate piesele costumului popular, ele purtau sens taumaturgic și simbolic profund. Piesele ce protejau capul bărbaților erau pălăria pe timp de vară și căciula – în timpul rece anului. Pălăriile se confecționau din paie și pe timp de arșiță asigurau libera circulație a aerului.

Căciula avea un puternic simbolism – lega punți nevăzute între om și cosmos (reprezenta o prelungire a corpului uman), între om și mediu (cunoașterea proprietăților

lânii și efectului curativ), între actual și ancestral (era o continuitate în timp), între om și oameni (statutul social și manifestarea atitudinii cum ar fi scoaterea căciulii în fața celui mai în etate). De asemenea, era de de un real folos în timpul rece al anului, protejând capul de frig și ploii, iar dinamica firului de lână, ce posedă proprietatea de a apăra împotriva mizeriei, reținând toate impuritățile la suprafața firului, menținea scalpul curat.

Năframa era cusută din pânză de in sau bumbac și proteja capul femeii de soare, frig și vânt. Ca și căciula avea un puternic cod simbolic, regăsindu-se în fiecare etapă a vieții femeii, de la naștere și până la moarte, chiar și după, deja la pomenire [4]. În ceea ce privește încălțăminte, menționăm că întotdeauna a fost și a rămas până târziu opincile încălțate cu obiele de lână, țesute în stative. Tot din lână se mai împleteau și ciorapii [5], care pe lângă efectul termic mai acționau ca un masaj asupra punctelor reflexe, cel mai bine definite la nivelul tălpilor. După cum se observă din cele relatate, îmbrăcămintea purtată pe timpul rece era confecționată în special din lână de oaie. Specialiștii explică puterea lânii de a trata durerile prin faptul că ea posedă câteva capacități importante: impactul chimic, termic antisepctic și hidroreglator.

Corpul omenesc respiră cu toată suprafața, iar produsele din lână datorită proprietăților lor permit să oxigeneze organismul și asigură confortul de funcționare. Dinamica și capacitatea firului de lână de a se contracta și dilata permite reglarea automată a temperaturii, datorită căreia se poate evita supraîncălzirea organismului, ajutând la prevenirea și apariția unor boli grave precum ar fi durerile articulare, bolile coloanei vertebrale, rinichilor și reumatismul. Lâna de cea mai bună calitate elimină cu succes ionizarea pozitivă, care are efect negativ asupra sănătății și o schimbă în negativă care este naturală pentru organismul uman. Datorită acestor proprietăți așternutul este recomandat persoanelor care suferă din cauza alergiei. Micromasajul pe care îl asigură lâna la contactul cu suprafața corpului uman, stimulează și regenerează.

Datorită structurii sale celulare lâna mai posedă capacitatea de a absorbi și reține o cantitate mare de umiditate din mediu, grație acestui fapt absorbind ideal transpirația umană. Conținutul de umiditate, care poate ajunge chiar până la 33%, nu face impresia (la atingere) de material umed. Higroscopicitatea mare a acesteia are influență și asupra proprietăților termice – nu redă intensiv umezeala absorbită și folosește mai puțină căldură din mediu, protejând împotriva frigului. Datorită structurii poroase și ondulării, lâna reține înăuntru și în jurul său un strat de aer, ceea ce ajută la menținerea temperaturii constante. Cantitatea de aer conținut în fibre este constantă pe durata utilizării produselor, întrucât din cauza elasticității nu se deformează permanent. Acest fapt asigură izolare termică bună și căldura produselor din lână. Fiind elastice, produsele din lână nu se lipesc strict de pielea omului cu toată suprafața, ceea ce permite crearea încă a unui strat izolator adițional.

Podoabele au fost create din însăși necesitatea de a proteja omul, ca doar mai apoi să obțină rol decorativ. Ele erau purtate la locurile vulnerabile, care necesitau protecție suplimentară: cerceii – la urechi, mărgelele și salbele – la gât, brățările – la mână și inelul la deget (un loc aparte revenind semnificației culorii pietrei și a metalului). Podoabele fortifică mesajul apotropaic al motivelor ornamentale țesute sau brodate de pe piesele costumului tradițional. Puterea protectoare a lor se datorează materiilor prime din care au fost confecționate. Cel mai frecvent pentru confecționarea podoabelor în spațiul nostru cultural fusese uzual chilimbarul, pe când aurul și argintul fusese predilecția elitei locale și a păturilor mai înstărite.

La finalul acestei scurte prezentări concluzionăm că poporul a avut o inteligență aparte în alegerea mijloacelor și materialelor din care și-a confecționat îmbrăcămintea.

Fiecare din ele posedă proprietăți curative: diminuează durerile nervoase, durerile post-traumatice, durerile articulațiilor, nu acumulează praf și transpirație, posedă proprietăți antialergice. Numeroase studii și observații indică cu certitudine că materialele prime vegetale, dar și animale posedă proprietăți, care pot influența benefic sănătatea omului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE ȘI NOTE

- [1] Zelenciuc, V. *Молдавский национальный костюм*. Chișinău, 2007.
- [2] Buzilă, V. *Portul popular marcă a identității culturale // Folclorul și contemporaneitatea. Conservarea, revitalizarea și valorificarea culturii tradiționale*. Chișinău, 2006. P. 21-31.
- [3] Ciocanu, M. *Elemente de port popular reflectate în creația orală*. Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științe Naturale și Muzicologie. V 7 (20). Chișinău, 2007. P. 66-85.
- [4] Bâtcă, M. *Dimensiunile spiritual ale Basarabiei*. București 1998.
- [5] Țurcanu, V. *Costumul tradiție și modernitate – valorificări*. Chișinău, 2012.
- [6] Condraticova, L. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Editura Lumen, Iași, 2010.